

2024-11-12

Dnr X24-90395

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen (SOU 2024:48)

Rättsmedicinalverket (RMV), som har anmodats att yttra sig över ovan rubricerat betänkande, har granskat betänkandet med utgångspunkt i de förslag som berör myndighetens verksamhet.

Nedan följer ett antal frågor som myndigheten vill kommentera särskilt.

Vissa oklarheter rörande uppdragets omfattning och berörda grupper av individer

RMV anser att det i dagsläget råder betydande oklarheter kring vilka grupper av individer som kan tänkas bli aktuella för en särskild riskutredning enligt 4 kap. 1 § säkerhetsstrafflagen (2028:000), vilket i hög grad kan påverka antalet särskilda riskutredningar (SRU) som myndigheten kommer att utföra. Rättsutvecklingen på detta område behöver därför följas noggrant, då det kan påverka frågor om säkerhet, behovet av ytterligare reglering och de ekonomiska förutsättningarna för att genomföra uppdraget.

Om RMV får uppdraget att ansvara för SRU instämmer myndigheten i betänkandets förslag att RMV även bör anförtros ansvaret att avgöra hur riskutredningarna ska genomföras och hur slutsatserna i sådana utredningar ska utformas. Det förutsätter dock ett omfattande utvecklingsarbete inom myndigheten och det råder i dagsläget en betydande osäkerhet avseende hur en SRU ska utformas och hur lång tid som behövs för att genomföra en sådan utredning. Det är heller inte klart i vilken utsträckning som utredningarna kommer att ske i RMV:s respektive i Kriminalvårdens (KV) lokaler. RMV instämmer dock i att utgångspunkten bör vara att KV inställer personer för de undersökningssamtal som behöver ske hos RMV.

RMV anser inte heller att det kan uteslutas att personer som genomgår SRU i vissa fall kan behöva tas in vid de rättspsykiatriska undersökningseenheterna under mer än en dag.

För det fall ett sådant behov uppstår uppkommer även frågor om behovet av fysisk sektionering av vistelseavdelningarna, ytterligare lokaler, tvångsbefogenheter och andra nödvändiga medel.

Möjliga behov av författningsreglering

Begränsning avseende möjligheten att parallellt inhämta såväl en rättspsykiatrisk undersökning enligt 1 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning (RPU) som en SRU

RMV befarar att domstolarna i hög utsträckning kommer att förordna om en RPU och en SRU vid ett och samma tillfälle.

Detta bedöms ur RMV:s perspektiv leda till stora svårigheter. Utöver vad som anförs i betänkandet, avsnitt 9.5.3 s. 444–446, vill myndigheten i denna del framhålla att det är av stor vikt att ett utlåtande avseende en rättspsykiatrisk undersökning har lämnats innan en SRU hämtas in av domstolen.

Detta motiveras även av att en RPU kan utgöra ett viktigt underlag vid en SRU. Även vid ställningstaganden i frågor om riskreducerande åtgärder kan en föregående RPU utgöra ett nödvändigt underlag, exempelvis vad avser läkemedelsbehandling och kontakt med en psykiatrisk vårdgivare. Ett ytterligare skäl för att en bestämmelse som reglerar ordningen mellan en RPU och en SRU är att minimera oönskade interaktionseffekter mellan de båda utredningstyperna.

Vidare skulle risken för ett onödigt integritetsintrång för den enskilde som ska genomgå en SRU öka i de fall där omständigheterna enligt RPU:n är sådana att det finns förutsättningar för överlämnande till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Det gäller särskilt i de fall där bedömningen i RPU:n är att omständigheterna är sådana att rätten inte får döma till fängelse eller säkerhetsstraff enligt brottsbalken 30 kap. 6 §, varvid någon SRU alls inte hade behövts.

En sådan ordning skulle dessutom innebära ett ineffektivt användande av resurser, eftersom utfallet av en RPU kan vara avgörande för att bedöma om det finns behov av att inhämta en SRU. RMV finner sammantaget att det är angeläget att separera de olika utredningarna i tid.

Mot bakgrund av vad som angivits anser RMV att det behöver övervägas ytterligare om det bör införas en författningsreglering som klargör att en SRU och en RPU inte kan inhämtas vid samma tillfälle, utan att domstolen i förekommande fall först måste göra en bedömning av om det ska inhämtas en RPU och först sedan den frågan besvarats nekande kan inhämta en SRU.

Ett parallellt inhämtande av utredningar kan förvisso möjligen påverka handläggningstiderna positivt men riskerar att påverka de underlag som inhämtas från RMV menligt vilket även ur ett större perspektiv bedöms vara negativt för de enskildas rättssäkerhet.

En alternativ ordning, om två sådana utredningar ändå skulle komma att inhämtas parallellt, kan vara att bestämmelsen om anstånd för en SRU formuleras om. Det nuvarande förslaget innebär att rätten får medge anstånd om det finns synnerliga skäl (4 kap. 3 § förslag till säkerhetsstrafflag). Möjligen kan regeln formuleras på ett sådant sätt att anstånd kan medges även i de fall RMV bedömer att det vore fördelaktigt att invänta utfallet av en RPU innan ett utlåtande avseende en SRU avges.

Slutligen är det positivt att en SRU enligt förslaget endast får förordnas vid övertygande bevisning och inte på grundval av ett erkännande som är fallet vid en RPU. Den senare situationen är ofta problematisk ur utrednings-synpunkt och riskutredningar bör förutsätta att domstolen funnit att övertygande bevisning föreligger.

Tillgången till nödvändiga underrättelseuppgifter behöver säkras genom en författningsreglering

Avseende avsnitt 9.9.2 s. 473 om förslag till sekretessbrytande bestämmelser, vill myndigheten lyfta att det är av stor vikt att ansvariga särskilda riskutredare vid RMV får ta del av relevanta underrättelseuppgifter som kan finnas hos Polismyndigheten och KV, t.ex. avseende kopplingar till organiserad brottslighet, utifrån de grunder som anges i betänkandet.

RMV bedömer att riskutredningar i fråga om personer med koppling till gängbrottslighet föranleder särskilda svårigheter och särskilt i fråga om en eventuell inledande riskutredning inför domstolens ställningstagande i påföljdsfrågan.

En avsaknad av tillgång till underrättelseuppgifter riskerar att bidra till osäkrare bedömningar. Det skulle innebära att myndigheten kan behöva avge bedömningar med förbehåll om att det kan finnas ytterligare uppgifter av relevans som man inte fått ta del av vilket kan påverka bedömningen. En sådan ordning riskerar att motverka syftet med en SRU.

Avsaknaden av sådana uppgifter ökar dessutom risken för att myndighetens utredare ska utsättas för otillbörlig påverkan.

Underrättelseuppgifter kan omfattas av sekretess enligt bl.a. 18 kapitlet offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) och omfattas därmed

inte av förslaget till sekretessbrytande bestämmelser i 4 kap. 5 § förslaget till säkerhetsstrafflag.

Utlämnande av sådana uppgifter kan förvisso omfattas av den s.k. generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. Regeln medger att en sekretessbelagd uppgift får lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Generalklausulen bygger på en prövning i varje enskilt fall och RMV ser inte att det är möjligt att tillgodose att myndigheten får behövliga underrättelseuppgifter i samtliga fall det behövs med stöd av bestämmelsen, utan att det bör införas en lagreglerad uppgiftsskyldighet.

Myndigheten anser utifrån det som angivits att det finns ett behov av att genom författningsreglering tillförsäkra att särskilda riskutredare vid RMV vid behov får ta del av underrättelseuppgifter från KV och Polismyndigheten.

Bestämmelser om tid och plats för en särskild riskutredning

Det är angeläget att det införs en reglering som tydliggör att eventuella utredningssamtal inom ramen för en SRU som huvudregel ska ske på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet inom RMV. En reglering om detta skulle kunna utformas på liknande sätt som i förordningen (1991:1413) om rättspsykiatrisk undersökning. Ett undantag från bestämmelsen skulle kunna omfatta att om det exempelvis krävs av säkerhetsskäl, kan utredningssamtalen ske hos KV.

Behov av tvångsbefogenheter

Beroende på hur fördelningen av ansvar för enskilda individer som ska genomgå en SRU fördelas mellan RMV och KV, kan det behöva införas en reglering motsvarande den i 5 a § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.

I fall då KV transporterar en person till RMV för en SRU och ansvaret för att personen inte avviker eller på annat sätt missköter sig ligger på KV under tiden personen vistas i RMV:s lokaler, ser RMV inte att myndighetens tvångsbefogenheter behöver utökas till att omfatta den som genomgår en SRU. Om det däremot är så att RMV ska ansvara för personen under dennes vistelse vid RMV, är det nödvändigt att tvångsbefogenheterna utökas till att omfatta det som RMV behöver för att upprätthålla ordningen och säkerheten i verksamheten. Tvångsbefogenheterna bör i sådant fall utformas på samma sätt som för andra intagna som är frihetsberövade och vistas hos RMV.

Avseende personer som inte är frihetsberövade och ska inställa sig för en SRU (4 kap. 4 § förslag till säkerhetsstrafflag) anser myndigheten att det finns ett behov av en kompletterande reglering så att RMV ges nödvändigt lagstöd för att t.ex. kroppsvisitera en sådan person då det kan finnas en risk att en person som befinner sig på fri fot kan ta med farliga eller otillåtna föremål. De nu aktuella tvångsbefogenheterna bör utformas på samma sätt som för en person som inte är frihetsberövad och som genomgår en läkarundersökning enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

Ekonomiska konsekvenser

Sammanfattningsvis angående ekonomiska konsekvenser

De ekonomiska konsekvenserna är på många sätt beroende av de osäkerhetsfaktorer som nämnts ovan avseende antalet undersökningar, hur omfattande en SRU behöver vara och vilka grupper av individer som kommer att bli aktuella för en SRU. De beror också på huruvida utredningssamtalen behöver äga rum hos RMV eller hos KV. Det senare skulle medföra ytterligare kostnader för resor för RMV:s personal. Kostnaderna är också beroende av under hur lång tid en person bedöms behöva befinna sig hos RMV och om personen behöver vara på en vistelseavdelning över dagen eller tas in över natten.

RMV ser en betydande risk för att kostnaderna det aktuella uppdraget kan komma att medföra för myndigheten är underskattade i betänkandet, avsnitt 16.3.2. Det gäller både de aktuella volymerna av särskilda riskutredningar som kan tänkas inhämtas av domstol samt uppstartskostnader för denna för myndigheten, nya verksamhet.

För RMV är det av stor vikt att uppdraget, om det realiserar, förenas med att myndigheten får tillräckliga medel i god tid för att förbereda och genomföra uppdraget med särskilda riskutredningar på ett fullgott sätt. Nedan redovisas nödvändiga uppstartskostnader samt ett antal frågor avseende ekonomiska konsekvenser som RMV särskilt vill beröra.

Uppstartskostnader

Utöver de kostnader en löpande verksamhet för med sig, tillkommer extra kostnader inför, i samband med och under den första tiden efter ikraftträdandet av den föreslagna regleringen. Tillräckliga resurser i god tid före ikraftträdandet kommer att krävas för att förbereda verksamheten på ett fullgott sätt.

Nödvändiga uppstartskostnader beräknas uppgå till cirka 6 800 000 kronor enligt följande.

Det behövs en verksjurist som ska arbeta med att ta fram föreskrifter och delta i övrigt utvecklingsarbete, vilket beräknas till cirka 1 300 000 kronor. Vidare behövs en verksamhetsutvecklare som arbetar med att ta fram interna styrdokument och planerar nödvändiga utbildningsinsatser. Kostnaden för detta beräknas till cirka 1 300 000 kronor. Det behövs även en kvalitetsledare som arbetar med metodutveckling, arbetssätt och förberedelser för uppföljning, vilket beräknas kosta cirka 740 000 kronor. Kostnader för kompetensutveckling för tolv medarbetare beräknas uppgå till cirka 530 000 kronor. Det nya uppdraget kommer även att kräva forskningsinsatser kring metoder och liknande, en kostnad som beräknas uppgå till cirka 560 000 kronor, kostnader för informationssäkerhetsarbete med cirka 635 000 kronor, kostnader med 115 000 kronor för en kommunikatör som samordnar intern och extern kommunikation samt cirka 1 660 000 kronor i kostnader för IT-utveckling avseende anpassningen av ärendehanteringssystemet.

Kostnader när den aktuella verksamheten har kommit igång

Om uppskattade kostnader

Uppskattningen i betänkandet, avsnitt 16.3.2, s. 878, avseende kostnader med 181 500 kronor (beräknat i 2023 års priser) för uppdraget att utföra en särskild riskutredning bygger på att kostnaden är jämförbar med en arbetsinsats och kostnad för att genomföra en RPU avseende en person som inte är häktad eller en riskutredning avseende en livstidsdömd person. Beloppet som anges är med reservation för att det kan bli högre om det krävs att RMV:s personal reser till annan plats för att genomföra en sådan utredning eller om en enskild som är föremål för en SRU behöver tas in på en vistelseavdelning i mer än en dag.

Om RMV:s personal behöver resa till en annan plats för en SRU, beräknas det, beroende på resans omfattning, bli en merkostnad om cirka 17 500 kronor per SRU.

Om en person som genomgår en SRU behöver tas in mer än över dagen på en vistelseavdelning vid RMV, beräknas det medföra en merkostnad om cirka 13 800 kronor per dygn i 2023 års priser.

Volymen av särskilda riskutredningar är kritisk för den kostnad som RMV förväntas ha för att utföra uppdraget. Om volymen är högre än den volym

som antas i betänkandet kommer kostnaden att öka och ytterligare anslagsmedel behöver tillföras till verksamheten. Vissa kostnader är linjära, vissa är avtagande och andra ökar stegvis.

Säkerhet och arbetsmiljö

Personer med kopplingar till organiserad brottslighet eller gängrelaterad kriminalitet kan i viss utsträckning antas bli aktuella för en särskild riskutredning. RMV ser ett betydande behov av att arbeta aktivt med medarbetares säkerhet och risken att de kan bli utsatta för otillåten påverkan, då riskbilden förändras och höjs.

Sådana förberedelser liksom aktivt säkerhetsarbete kräver såväl tid som resurser. Frågor om medarbetares säkerhet är avgörande för medarbetarnas förmåga att utföra det aktuella uppdraget.

Ärendemängden avseende särskilda riskutredningar

Inför påföljdsbeslut

RMV anser att det finns ett behov av att förbereda verksamheten för ett större antal särskilda riskutredningar än som anges i betänkandet redan från reglernas ikraftträdande. Om 45 personer antas dömas till säkerhetsstraff årligen såsom anges i betänkandet, s. 875, vore det rimligt att anta att fler än 45 personer kommer att genomgå en SRU vid RMV. Det saknas vidare en redovisning av underlaget för betänkandets uppskattning av antalet personer per år som svarar mot "flerbrottssituationen".

Inför beslut om villkorad utslussning och förlängning av maximitid

Sammantaget anser myndigheten att den uppskattning som görs i betänkandet av antalet särskilda riskutredningar, s. 879, i samband med beslut om tillstånd för villkorad utslussning, 20 stycken per år, och om förlängning av maximitiden, fem stycken per år, sannolikt är en för låg beräkning. Framförallt inför beslut om tillstånd för villkorad utslussning blir antalet särskilda riskutredningar direkt beroende av antalet personer som kan ansöka och det ter sig sannolikt att den aktuella gruppen kan komma att öka i en snabbare takt än vad den uttunnas genom att sådana tillstånd beviljas.

Den som får avslag avseende tillstånd för villkorad utslussning kan också förväntas ansöka på nytt när en sådan möjlighet finns. Det ter sig också sannolikt att vissa av de personer som påbörjar en villkorad utslussning

kommer att få tillståndet indraget och således kan komma att ansöka på nytt. Motsvarande gäller troligen, om än till en mindre del, vid ansökan om förlängning av maximitiden. Myndigheten anser att det är sannolikt att en ansökan om förlängning kan komma att göras i en större andel än den som antas i betänkandet och i de fall maximitiden förlängs kommer samma fråga att väckas igen för en del personer. Med start år tre efter reglernas ikraftträdande anser myndigheten att det är sannolikt att delmängden särskilda riskutredningar inför beslut om villkorad utslussning och förlängning av säkerhetsstraff kommer att öka och över tid troligtvis bli betydligt större än vad som anges i betänkandet.

Helhetsbilden vad gäller antalet särskilda riskutredningar

Sammantaget bör det inför reglernas ikraftträdande krävas interna förberedelser avseende en större ärendemängd än de 45 ärenden per år som anges i betänkandet, s. 875. Till följd av detta anser myndigheten att de ekonomiska ramarna behöver utökas mer än vad som anges i betänkandet och att en sådan utökning skulle behöva ske i god tid före reglernas ikraftträdande, s. 875 ff. Vad gäller den ärendemängd som bör uppstå senare, i samband med beslut i fråga om villkorad utslussning och förlängning av maximitiden, anser myndigheten att det är nödvändigt att redan från ett ikraftträdande följa upp antalet personer som döms till säkerhetsstraff samt deras minimi- och maximitider, för att skapa en tillförlitlig prognos av när och hur mycket ytterligare kostnader som kommer att tillkomma för RMV.

Trolig ökning av ärendemängden avseende § 7-undersökning och RPU

Mot bakgrund av att det i betänkandet, avsnitt 9.5.3 s. 444–446, föreslås att frågan om rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska vara avgjord innan frågan om säkerhetsstraff kan avgöras vid påföljdsbeslutet, kan det tänkas att en domstol, åtminstone i vissa fall där den annars inte hade sett det som nödvändigt att förordna om en § 7-undersökning eller en RPU, kan komma att göra detta för att med säkerhet kunna utesluta behovet av sådan vård.

Således ser myndigheten ett behov av att förbereda sig även för ett något ökat antal § 7-undersökningar och RPU:er, om uppdraget avseende särskilda riskutredningar realiserar. Hur stor en ökning kan förväntas bli är tämligen svårbedömt, men myndigheten ser ett tydligt behov av att särskilt följa detta och anpassa de ekonomiska ramarna därefter.

Lokaler

RMV:s lokaler för rättspsykiatriska undersökningar är i dagsläget dimensionerade för den befintliga verksamheten, kapaciteten är för närvarande nära nog fullt utnyttjad.

I det pågående nybygget för undersökningsenheten i Göteborg finns visst extra kontorsutrymme att disponera. Då det finns betydande oklarheter kring volymer av utredningar samt huruvida utredningssamtalet kommer att hållas vid RMV eller vid KV, är det svårt att med säkerhet säga något om ett möjligt behov av ytterligare lokaler. Vad gäller lämpliga utredningsrum kommer det sannolikt att uppstå viss brist om ett förhållandevis stort antal ytterligare personer ska utredas inom ramen för en SRU. Det kan således inte uteslutas att exempelvis antalet kontorsplatser behöver utökas till följd av att antalet utredare behöver utökas för att hantera ett nytt uppdrag. Det kan inte heller uteslutas att befintliga utredningslokaler behöver disponeras på ett annat sätt och att flödena genom verksamheten ändras, vilket kan leda till kostnadsökningar.

Detta yttrande har beslutats av den tillförordnade generaldirektören Lovisa Strömberg. I den slutliga handläggningen har avdelningschefen Jesper Svedberg, samordningschefen Kristin Andersson, kvalitetsledaren Olof Svensson, verksamhetsutvecklaren Fredrik Wagnström, ekonomichefen Elin Ericson, säkerhetschefen Tomas Lindfors, it- och digitaliseringschefen Susanne Kilgren samt chefsjuristen Anton Svensson deltagit. Föredragande har varit verksjuristen Maria Utterhall.

Lovisa Strömberg

Maria Utterhall